

Колхозмудар эдл-уушин үниг ягьдж олдж гаргьхмб

Колхозин производствиг сәйнар меджж. производствин әлк-нег аһьгинь чидмгәа-чадмгәагар, цагтнь залж дсгд-дсгдәулхин төлә селәна эдл-ахун экономик гүүнар медж кергтә. Селәна эдл-ахун производствин цуг аһьгс дсгд-дсгдәулгәа Коммунистическ паргин ХХ-ч хургин тәвсн төрмүд колхозмудин гардчирас то-диг даньгин бурдәхиг, селәна эдл-ахун эдл-уш гаргьгьнд гардг гаруг шиндждж-хәләдәжәхиг болн эдл-уушин үниг чикәр йилгәдж гаргьдәжәхиг некдәжәна.

Кемрджән колхозмудин гардчир селәна эдл-ахун эдл-уушин үниг йилгәдж гаргьдәж авч чаддиг меддж дасхла, колхозмудин селәна эдл-ахун эдл-уш гаргьгьгь келдү болдж тусдгнь, эдл-ахун оли зүсн аһьгсәр гаргьгьдг эд-таврин, мөнәгнә болн күч-көлснә гару ямаран экономическ олзта-оршта болдгнь мел ил болхмн.

Селәна эдл-ахун эдл-уушин үниг терүг гаргьгьнд гардг средств производствин эдлвр болн күч-көлснә гару хойриг авгдсн цуг эдл-уушд ховагдгьнас учрдмн. Тингхлә, колхозин производствин эдл-

уушин (махна, үснә, ноосна, бидгнә, буудән болн нань чиги эдл-уушин) үниг олдж авхин төлә күч-көлснә гаруг эрк биш тоолдж, терүна үниг меддж авх кергтә. Колхозмудар күч-көлснә гару, күч-көлснә бдрәр тоолддг бишиг. Колхозмудин джилә тооцанас, газр эдлдж тарә тәрлгьнд, мал дсгдгнә фермд болн колхозин талдан чиги аһьгсд келдү күч-көлснә гарсинь медж болхмн.

Колхозин производствин әлк-нег аһьгсд гарсн колхозникудин, МТС-н кәдләчирин күч-көлснә бурдсн күч-көлснә эн гару гоодан, эдл-уш гаргьгьнд гарсн гару гидж нсрдәддмн. Эн күч-көлснә гаругьас талдан, эдл-уш гаргьгьнд шуудтан гардго гару баәнә. Эн гаруд — бригадирмүдт, учетчикүдт, специалистирт, селәна эдл-ахун артельмүдин ахлачирт, тоочирт, кладовщикүдт, маначирт, бригадин олна хот келд улст, бичкн күүкдин яслин кәдләчирт, мбрд болн цармуд хәләдг улст болн эдл-ахун гол аһьг тетлгнә предриятгьсд кәдлсн улст бичгдсн күч-көлснә бдр ордмн. Эн гоодан әс гарсн күч-көлснә гару, тарәна культур болгьнар, зүсн болгьн мал, теднд гоодан гарсн гарусла ирлцүлдж ховагддмн.

Улгүрнь, колхозин ахлад, бухгалтерт, әс гидж тоочд бичгдсн күч-көлснә бдр, тарәна культурар, зүсн мал болгьнар болн тосхлгд дакад талдан чиги капиталын кәдлмшт гоодан гарсн цуг гарусла ирлцүлдж ховагддмн. Бригадирмүдт болн учетчикүдт бичгдсн күч-көлснә бдр, эн бригадт батлгдсн тарәна культурар ховагдсн агрономст болн зоотехникүдт бичгдсн күч-көлснә бдр, эднә гарддж хәләдәжә тарәна культурар болн зүсн малмудар ховагддмн.

Гаргьгдсн күч-көлснә цуг

бдриг тоолдж авад, эдниг тарәна культурар болн зүсн малар ховаккад эднә үниг эрк биш йилгәд, күч-көлснә цуг гаруг мөнәгнд буулгьлж авх кергтә. Колхозмудар эдл-уушин үниг чикәр гаргьдәж авхар ссдхлә, колхозмудар күч-көлснә бгддг бгвриг совхозмудар шиньгәддг күч-көлснә мөнәгнәлә дүньгүлх кергтә, юньгәд гихлә, совхозмудар олгддг джалв селәна эдл-ахун дундлад олгддг джалвин кемдәжән гидж хәләддмн. Колхозин күч-көлснә шуд бдрмүдин үниг колхозин производств бурдәлгьнә болн экономикин баәдлинь үзүлдж чадш уга. Тер учрар, колхозин бухгалтерск то-дигәр эдл-ахун аһьг болгьнд бичгдсн күч-көлснә цуг бдриг кәдлсн улсин бдрмүдлә дүньгүлх кергтә. Терүналә зергдәлдж, совхозин тооцәгьар, совхозин эдл-ахун оли зүсн аһьгсәр кәдлсн, дундлад нег күүна кәдлмшин бдрин олвр келдү болдгиг меддж авх кергтә.

Эн олвриг, күч-көлснә бдр — кәдлсн күн-бдрт буулгьлгьна коэффициентд ховагьад, эдл-ахун эн аһьгд күч-көлснә бгддәжә мөнәгнә келдү болдәжәхиг меддж авдмн. Улгүрнь, 1956 джилд Элст балгьсна Ленинә нертә колхозин колхозникудт болн МТС-н кәдләчирт мал хәләдәж әсрндн 168415 күч-көлснә бдр бичгдсн. Тингәд, энүнд күч-көлснә бдриг күн-бдрт буулгьлгьна ним коэффициент болна: 2,1 (168415:80.000); Халәмг таньгьчнин бдрнә фермсәр дундлад нег күн-бдрин олврнь, улгүрлхд, 23,15 арслнь болсн; тингхлә Ленинә нертә колхозин хббнә фермд кәдләд олсн күч-көлснә нег бдрин мөнәгнә — 11 арслнь 02 деншг болдж гарчана (23,15:2,1).

Күч-көлснә гару эдл-уушин үнә цуг зәрм хувнь болдәжәна, наадк хувнь, средств производств гаргьгдсн күч-көлснә гаруд баәдмн. Ямаран чиги социалистическ предриятин гол средств производств (күч-көлснә зер-зев, машин, кәдлн-күчн, кәдлг гер болн тергүти) ут цагин эргцд кев-янзан бәрә баәдк элгдд, эднә, терүна үниг хув-хувәрн джисәд производствин гаруд, гаргьгдсн эдл-уушин үнд ордмн.

Колхозмудар эн производствени гару — МТС-н кесн кәдлмшин төлә бгддсн гаругьас, удобрень, буудән әк, малин хот, зер-зев, материал, машинә тос, бензи олдж авлгьнд гардг гаругьас, селәна эдл-ахун хортла ноолдлгьнд, мал эмнәлгьнд, гермүд, хаша-хаац, селәна эдл-ахун маши, терг, оборудовань яслгьнд гардг гаругьас, дакад гол средств производств элгьнәс тогдмн. Колхозмудар гол средств производств элгьнә кемдәжән ода бийнь диглгддг келдәд уга, тер учрар, колхозмудин гол средств производств эләд гарутлгьиг тоолдж-диглдж келтгьинг совхозмудар эн туст батлгдсн кемдәжә хәләдәж кех кергтә.

Колхозин эдл-уушин үниг диглдж тоолдж гаргьхларн, МТС-н кесн кәдлмшин хәрүд бгддг натуральн бгциг, селәна эдл-ахун артелин гару гидж

тоолад, кәтхония производствени цуг гаруд (издержид) орулддмн. Улгүрнь, Элстин МТС-н гардерт баәдг колхозмудин 1957 джилд авх цуг буудән 92276 центнер болхкч, эн буудәгьәстәрә тәрлгьнд Элстин МТС-н кәдләчирт кәдлмшин төлә 15873 центнер натуральн бгц бгдхкч. Тегәд Элстин кәтхозмуд, 1957 джилд ургәдәж авсн буудән үниг тоолдж-диглдж гаргьхларч, хурадж авсн цуг буудәгьәсн 15873 центнерин цуг тоогьас гаргьх кергтә. Болв тингд эдл-уш цуг тоогьас гаргьлгьн, сольвр уса эдл-уушин туст келднә — эндн келхд, цагьан буудән натуральн бгц цуг цагьан буудәгьәр бгднә.

Малин хотин культур тардж ургьасна төлә бгддг натуральн бгц малин хотар бгддг уга, малас авддг эдл-уушар бгднә. Тер учрар терүг малин хот гаргьлгьнд гарсн гару гидж тоолд уга, мал-агьруснас орси эдл-уш гидж тоолад, мал дсгдгнә аһьгсд, ямаран зүсн мал келдү хот идсн болна, терүналә ирлцүлдж ховагддмн.

Колхозин мал дсгдгнә халх эдл-ахун — нег зүсн биш, кесг зүсн эдл-уш бгнә: үкр мал — үс, мах болн арс бгнә, хбн мал — ноос, мах, хүрсх, арс бгнә, гаха дсгдгнә — мах болн арс, шову дсгдгнә — бидг, мах, брвльгь болн бдн бгнә. Эдн келдү болдж тусдәжә үниг нигддг диглдж кедмн: саалин мал хәләдәж, әсрдж бәрлгьнд гарсн средств производствиг болн күч-көлснә бдриг үс гаргьгьнд бичдмн, наадк малмуд хәләдәж әсрлгьнд гарсн гаруг — мах гаргьлгьнд бичдмн. Мал хәләлгьнд гоодан биш гарсн күч-көлснә гарусиг эднд гоодан гаргьгдсн күч-көлснә бдрмүдт ирлцүлдж тедн хоорнд (зүсн малмуд хоорнд) ховагддмн.

Кемрджән саалин үкрмүд цуг малла хамдан хәләддг болхла, үс гаргьлгьна гаруд — саальчирт, саадг үкрмүд бола бух хәләдг үкрчирт, үкрмүдин искусствени кәдг тәвлгьнә пунктд кәддг кәдләчирт бичгдсн күч-көлснә бдрмүд ордмн. Наадк үкрчирт, тугьл хәләдг колхозникудт бичгдсн күч-көлснә бдрмүдиг мах гаргьлгьна гаруд орулдж бичдмн.

Арснд гарсн гару мах гаргьлгьнд гарсн гаругьас йилгьгддмн. Улгүрнь, (тоолдж хәләхин төлә) колхозд мах гаргьлгьнд болн арснд 100 арслнь гарсн болтха, малас авгдсн 30 центнер махн государственн үнар 21 мингьн арслнь болхмн, үкрә 1000 арсн — 7000 арслнь болхмн — талданар келхлә, мах гаргьлгьнд — 75 арслнь, арснд — 25 арслнь гару гарсн болдәжәна. Бас тедү метәр хб, гаха болн шову дсгдгнә гарсн гарус ховагддг диглгддмн. Тәрә хурадж авхин бмн гарсн болн терүг хурасна хббн гарсн күч-көлснә бдрмүдиг эдл-уушин культурин гаруд орулдж бичдмн.

Тингәд цуг гарсн гаруг авгдсн цуг эдл-уушд ховагьад эдл-уш болгьна нег центнерин үниг гаргьдәж болхмн.

С. ДЖЕНГУРОВ.

Элст балгьсна зурагьин ахлад.